

SPOMINŠČICA NA ŠTIRISTOLETNO ZDRUŽENOST GORIŠKE IN GRADIŠČANSKE Z AVSTRIJO

Oglej in ondotna bazilika.

Spisal dr. Fr. Kos.

Meseca maja leta 1906. so gojenke goriškega ženskega učiteljišča s svojimi učitelji napravile izlet v Oglej. Po posredovanju profesorja Casteliza je isti dan prišel tja tudi dr. Henrik Swoboda, profesor dunajskega vseučilišča, ki brez dvoma najbolj pozna preteklost ondotne bazilike. Ta nam je nato na licu mesta natančno pojasnil razne znamenitosti v baziliki, kripti, presbiteriju in na pokopališču. Rečenega leta je izšla tudi velevažna knjiga „Der Dom von Aquileja“, katero je izdal grof Lanckoroński, a spisala sta jo večinoma profesorja Niemann in Swoboda. Velik del naslednjega mojega spisa je sestavljen deloma po knjigi Lanckoroškega, deloma po ustnih podatkih profesorja Swobode. Na podlagi knjige Lanckoroškega je tudi Josip Dostal spisal kratek sestavek „Oglejska bazilika“, katerega je priobčil letošnji „Čas“ str. 275—280.

V preteklem letu se je v Gorici ustanovilo društvo, katero ima namen, da bi ohranilo oglejsko baziliko in njene umotvore. Prvi predsednik tega društva je goriški nadškof, prevzvišeni dr. Fr. Sedej, drugi predsednik: deželni glavar goriški dr. Alojzij vitez Pajer, načelnik: ekscelencija Albin baron Teuffenbach, eden izmed odbornikov pa prej imenovani dr. Swoboda. Društvo nabira denarne doneske od svojih članov in od drugih dobrotnikov, da bode lažje izvrševalo svoj namen.

Od leta 811. pa do ustanovitve goriške nadškofije leta 1751. so bili oglejski patriarhi višji cerkveni pastirji skoraj vsem tistim Slovincem po Primorskem, Štajerskem, Kranjskem in Koroškem, ki prebivajo južno od Drave. Po nekaterih straneh Primorskega in Kranjskega so imeli patriarhi nekaj časa kot deželni gospodje tudi posvetno oblast Oglej z ondotno baziliko je bil mnogim Slovincem dolgo časa cerkveno središče, nekaterim pa tudi deželno glavno mesto. Oglejski patriarhi so dobivali s slovenske zemlje mnogo svojih dohodkov, katere so potem lahko uporabljali za postavljanje in popraviljanje svoje bazilike, mnogo novcev so pa najbrže pobožni Slovinci sami darovali v ta namen. Zato se smemo tudi mi Slovenci zanimati za to prestaro stavbo.

I.

Rimljani so utemeljili mesto Oglej (Aquileia) leta 181. pred Kristusom. V ta namen je rimski senat poslal legijo vojakov, to je 3000 pešcev in 300 konjnikov na določeno mesto. Vsak mož je dobil po 50 rimskih oralov zemlje, vsak stotnik po 100 in vsak kónjik pa po 140. Triumviri, kateri so imeli privedi naseljence v Oglej, so bili P. Cornelius Scipio Nasica, C. Flaminus in L. Manlius Acidinus. Kmalu nato (leta 180.) se je moral rimski konzul Aulus Manlius vojskovati s sosednjimi Istrani. Ko je zapustil